

Het monster van Essex

Sarah Perry

Het monster van Essex

Vertaald door Natasha Gerson en Roland Fagel

2017 Prometheus Amsterdam

Voor Stephen Crowe

Oorspronkelijke titel *The Essex Serpent*

© 2016 Sarah Perry

© 2017 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Natasha
Gerson en Roland Fagel

Omslagontwerp Profile Books/DPS Design & Prepress Studio

Foto auteur Jamie Drew

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3411 2

Als ik zou moeten zeggen waarom ik van hem hield, weet ik daar geen antwoord op dan slechts dit ene: 'Omdat hij het was, omdat ik het was.'

Michel de Montaigne, *Over vriendschap*
(Vertaling Hans van Pinxteren)

Oudejaarsavond

Onder een volle, koude maan loopt een jonge man langs de oevers van het Blackwater. Het oude jaar heeft hij leeggedronken tot aan de droesem, zijn ogen deden pijn, zijn maag keerde zich bijna om en hij kon niet meer tegen het felle licht en de drukte. 'Ik ben even naar het water,' zei hij dus, en hij kuste de dichtstbijzijnde wang. 'Ik ben voor twaalf uur weer terug!' Nu kijkt hij in de richting van het oosten, waar het tij langzaam keert aan de monding van de rivier en witte meeuwen glanzen in de branding.

Het is koud en dat zou hij moeten voelen, maar hij zit boordvol bier en draagt een warme jas. De rand van de kraag schuurt zijn nek, hij voelt zich wazig en ingesnoerd. Zijn tong is droog. Ik neem even een duik, denkt hij, dan ben ik weer zo fris als een hoentje. Hij daalt van het jaagpad af en blijft staan op een paar stappen van de waterkant, alleen. Diep in de donkere modder liggen de krekens op de vloed te wachten.

'I'll take a cup o' kindness yet!' schalt hij met zijn fluwelen kerkenor, en hij schatert. Iemand schatert terug. Hij knoopt zijn jas open, houdt de panden wijd uit elkaar, maar het is niet genoeg. Hij wil de wind scherp op zijn blote huid voelen. Hij schuifelt nog iets verder naar het water, steekt zijn tong uit en proeft de

zilde nachtlucht. Ja – ik neem een duik, denkt hij en hij kwakt zijn jas op de drassige oever. Hij heeft dit tenslotte eerder gedaan, als jongen nog, in goed gezelschap: zo'n nachtelijke, doldrieste duik terwijl het oude jaar sterft in de armen van het nieuwe. Het is nu nog eb, de wind is wat gaan liggen en het Blackwater boezemt hem geen angst in. Geef hem een glas van dat brakke water, en hij drinkt het leeg, met zout, schelpengruis, oesters en al.

Maar dan verandert er iets in het tij, de lucht. Het oppervlak van de riviermonding verschuift en lijkt – hij doet nog een stap naar voren – te trillen, te kloppen. Dan wordt het glad en stil om kort daarna nog één keer te schokken, alsof het schrikt van een aanraking. Nog iets dichterbij de waterrand, nog altijd is hij niet echt bang. De meeuwen vliegen één voor één op, de laatste met een krijs, als van ontzetting.

Ineens geeft de winterkou hem een nekslag, duikt zijn hemd in, kruipt in zijn botten, zuigt de feestelijke roes van de alcohol weg. Hij zoekt zijn jas – blind, nu de maan net achter een wolk schuift. Hij ademt langzaam, de lucht zit vol spelden, zijn voeten staan ineens in de nattigheid, alsof de oever naar achteren is geduwd. *Niets aan de hand*, houdt hij zichzelf voor en hij tast om zich heen, op zoek naar zijn eerdere onverschrokkenheid, maar daar gaan we weer: zo'n eigenaardige verstilling, alsof hij naar een foto kijkt, gevolgd door een woeste, hortende beweging die onmogelijk alleen van het trekken van de maan aan het getij kan komen. Hij denkt – *weet zeker* – dat hij een langzame beweging ziet van iets enorms, iets met een bochel, iets wat grimmig omhuld is met ruwe, klatsende schubben. En dan is het weer verdwenen.

In het pikkedonker groeit zijn angst. Er zit daar iets, hij voelt het, het wacht af, het is onverbiddelijk, het komt uit de diepte, monsterlijk, met een oog dat op hem loert. Het heeft ergens in het slik liggen sluimeren en is nu naar boven gedreven, hij stelt zich voor hoe het de nachtlucht begerig opsnuift en een golf doorklieft. Paniek grijpt hem beet, zijn hart slaat over, in één en-

kel ogenblik is hij én aangeklaagd én voorgeleid én schuldig bevonden: en ja, wat een zondaar is hij geweest, wat een zwarte pit huist er in deze bolster. Hij voelt zich overvallen, beroofd van alle deugd, er is niets wat hij ter verdediging aan kan voeren. Hij kan alleen uitkijken over het zwarte Blackwater – daar heb je het alweer, iets wat zich even aan de oppervlakte een weg door het water baant en daarna weer duikt, zie je wel, het is er de hele tijd al geweest, het heeft hem opgewacht en ontdekt. Hij voelt een opmerkelijke kalmte over zich komen: het recht moet immers zegevieren, hij bekent gewillig schuld. Een en al boetedoening is hij, en dat er van verlossing geen sprake kan zijn, dat begrijpt hij, want dat verdient hij tenslotte ook niet.

Maar dan steekt de wind op, trekt de wolk voor het verlegen maantje weg. Niet meer dan een iel schijnseltje, maar toch een troost, en daar ligt gelukkig zijn jas, nog geen meter van hem af, een veeg modder aan de zoom. De meeuwen strijken weer neer op het wateroppervlak en hij voelt zich volkomen belachelijk. Het geluid van gelach, een jongen en een meisje in feestkleding op het pad boven hem, hij wuift en roept: ‘Hier ben ik, ik ben hier!’ en ja, ik ben hier, beseft hij, hier in dit moerasland dat hij beter kent dan zijn eigen huis, met een kerend tij en niets om bang voor te zijn. Monsterlijk! denkt hij, draaiërig van opluchting lacht hij zichzelf hartelijk uit: alsof er daar iets anders huist dan haring en makreel!

Voor het Blackwater hoef je niet bang te zijn, hij heeft zichzelf niets te verwijten: een moment van verwarring vanwege het donker, veel te veel gezopen. Het water komt hem tegemoet en is weer zijn oude metgezel, en om dat te bewijzen stapt hij eropaf, de nattigheid klotst over zijn schoenen, zijn armen heeft hij uitgestrekt: ‘Hier ben ik!’ roept hij nog maar een keer en de meeuwen antwoorden. Gewoon een snelle duik! denkt hij weer. *For auld lang syne!* Lachend glipt hij zijn overhemd uit.

De slinger is van het ene jaar naar het volgende gezwiept en het duister trekt zich weer dicht over de diepte.

I

Merkwaardig nieuws uit Essex

Januari

Om één uur 's middags op een mistroostige dag viel bij het observatorium van Greenwich de tijdbal. Er zat ijs op de nulmeridiaan, en ijs op de tuigage van de platbodems op de drukbevaren Theems. Schippers sloegen acht op tijd en tij en hesen hun ossenbloedkleurige zeilen in de noordooster: een lading ijzer, bestemd voor de gieterij bij Whitechapel, waar vijftig klepels tegen aambeelden bonkten alsof de tijd ze op de hielen zat. Achter de muren van Newgate zaten gevangenen hun tijd uit, filosofen verdeden hun tijd in de kroegen op de Strand. Wie het verleden tot heden wenste leed tijdverlies, wie het heden naar het verleden wenste hekelde de tijd. *Oran-ges-and-Le-mons*, klonk het carillon van St Clement, terwijl de Bel van Verdeeldheid in Westminster zweeg.

Tijd was geld bij de Koninklijke Effectenbeurs, waar mannen de middag doorbrachten in de slinkende hoop een kameel door het oog van een naald te zien kruipen. In Holborn Bars, het hoofdkantoor van de verzekeraars, maakte een tandwiel in een meesterklok een elektrische lading los die een dozijn slaafklokken het uur liet slaan. Alle klerken keken op uit hun klappers, slaakten een zucht en bogen zich weer over hun grootboeken. Op Charing Cross Road verruilde de tijd zijn strijdwagen voor jachtige vloten omnibussen en taxikoetsjes, en op de ziekenzalen van

Barts en de Royal Borough rekte de pijn minuten uit tot uren. In Wesley's kapel klonk 'Als zand verglijdt de aardse tijd' en de zangers hoopten maar dat het zand daar een beetje mee zou opschieten, terwijl enkele meters verderop het ijs begon te smelten op de graven van het Bunhill-kerkhof.

In Lincoln's Inn en Middle Temple keken advocaten op hun kalenders, waar ze vervaldagen van vorderingen zagen verlopen, in kamers in Camden en Woolwich was de tijd wreed tegen geliefden die zich afvroegen hoe het toch al zo snel weer zo laat kon worden, maar later zou diezelfde tijd hun ongecompliceerde wonden liefdevol verplegen. Door de hele stad, in rijtjeshuizen en in logementen, in de hoogste kringen en onder lieden van het allerlaagste allooi, plus in alle middenklassen daartussenin, was men tijd aan het doorbrengen en aan het verspillen, aan het reken en aan het verwensen – en al die tijd bleef het onophoudelijk ijzelen.

Op Euston Square en Paddington verwelkomden de stations van de Underground hun passagiers, die binnenstroomden als bouwmaterialen die nog vermalen en verwerkt moesten worden, om elders weer in mallen te worden uitgestort. In een rijtuig van de Circle Line in westelijke richting liet een haperende verlichting nog net zien dat de koppen van *The Times* weer niets vrolijks te melden hadden, in het gangpad rolde beurs fruit uit een overvolle tas. In een geur van opdrogende regen op regenjassen, weggedoken tussen de passagiers achter zijn opgezette kraag, dreunde dokter Luke Garrett de delen op van het menselijk hart. 'Linker-ventrikel, rechterventrikel, bovenste *vena cava*,' telde hij af op zijn vingers, in de hoop dat deze litanie de onrustige hamerslagen van zijn eigen hart wat zou temperen. De man naast hem keek even geamuseerd op, haalde zijn schouders op en wendde zich weer af. 'Linkeratrium, rechteratrium,' prevelde Garrett nu zachter voor zich uit. Dat vreemden hem de maat namen was hij gewend, maar hij zag geen enkele reden zoiets onnodig uit te lokken. De Imp noemden ze hem, want hij reikte slechts zelden

tot boven de schouders van andere mannen en vanwege zijn sluispende, dwingende tred kreeg je de indruk dat hij elk moment op de vensterbank kon springen. Zelfs door zijn jas heen verrieden zijn ledematen een soort van tomeloze kracht en zijn voorhoofd stulpte over zijn ogen alsof het zijn immense en vurige intellect nauwelijks binnenboord kon houden. Over zijn donkere ogen hing een sluike, schuine pony als een ravenvleugel. Hij was tweeëndertig, een chirurg met een hongerige, ongehoorzame geest.

De lichten doofden en gingen weer aan, Garrett kwam al dicht in de buurt van zijn bestemming. Binnen het uur was de uitvaart van een van zijn patiënten. Geen man droeg zijn begrafenispak ooit met een lichter gemoed dan Garrett. Zes dagen geleden was Michael Seaborne gestorven aan keelkanker. De slopende ziekte en de aandacht van zijn arts had hij ondergaan met evenredige onverschilligheid. Maar het was niet de dode die Garretts gedachten nu beheerste, het was diens weduwe. Misschien, bedacht Garrett glimlachend, was ze nu wel haar slordige haar aan het borstelen of had ze net ontdekt dat er een knoop miste aan haar beste zwarte jurk.

Hij had nog nooit zo'n vreemde weduwe meegemaakt als Cora Seaborne. Dat er iets niet pluis was in dit huis in Foulis Street was hem de eerste keer al niet ontgaan. In de kamers met hun hoge plafonds hing onmiskenbaar een ongemakkelijke sfeer die weinig met de ziekte van doen leek te hebben. Met de patiënt ging het op dat moment nog redelijk goed, maar die had al wel de gewoonte zijn jabot ook als verband te benutten. Dat jabot was altijd van zijde, bleek van kleur, en meestal heel licht bezoe-deld: onvoorstelbaar dat zo'n secuur en precies heerschap zoiets zonder opzet zou laten gebeuren. Luke vermoedde meteen dat hij zijn bezoekers van hun stuk wilde brengen. Door zijn uitzonderlijke slankheid had Seaborne de indruk van een rijzige gestalte weten te wekken en hij sprak zo zachtjes dat je heel dichtbij moest komen om hem te verstaan. Hij sliste licht. Hij was voorkomend. Zijn nagelbedden waren blauw. Kalm doorstond hij het

eerste consult, en even kalm wees hij de aangeboden operatie af: 'Ik ben van zins de wereld te verlaten zoals ik die betreden heb,' sprak hij, en hij beroerde met zijn vingers heel licht het jabot aan zijn hals. 'Namelijk ongeschonden.'

'U hoeft niet te lijden,' zei Luke bij wijze van ongevraagde troost.

'Lijden!' Dat leek hem kennelijk een komisch idee: 'Vast en zeker een leerzame ervaring.' Alsof het één kennelijk vanzelf voortvloeide uit het ander, zei hij erachteraan: 'Trouwens, heeft u mijn vrouw al ontmoet?'

Garrett dacht nog vaak aan die eerste kennismaking met Cora, al was zijn herinnering op dit punt onbetrouwbaar, gekleurd als die was door alles wat erop was gevolgd. Ze was komen aanlopen alsof ze ontboden was en draalde op de drempel om haar bezoeker in zich op te nemen. Toen stak ze het tapijt over, bukte zich om haar man op zijn voorhoofd te kussen en strekte haar hand uit van achter diens stoel: 'Charles Ambrose vindt dat geen enkele arts aan u kan tippen. Hij liet me uw artikel lezen over het leven van Ignaz Semmelweis. Als u even vaardig snijdt als schrijft, bezorgt u ons allemaal het eeuwige leven.' Die behaaglijke vleierij bleek onweerstaanbaar: Garrett schoot in de lach en boog zich over haar uitgestoken hand. Haar stem was laag, maar klonk niet ontspannen, en hij meende even de nomadische tongval op te vangen van iemand die nooit lang in één land had gewoond, maar het bleek later een licht spraakgebrek, dat ze in toom hield door in te houden bij bepaalde medeklinkers. Ze droeg een grijze rok van eenvoudige snit, maar van een stof die glansde als een duivenhals. Ze was lang en volslank; ook haar ogen waren grijs.

In de maanden daarop was Garrett iets meer gaan begrijpen van het onbehagen dat je in Foulis Street tegelijk opsnoof met de geuren van sandelhout en jodium. Zelfs in de greep van gruwelijke pijnen wist Michael Seaborne nog een malicieus fluïdum af te scheiden dat niets van doen had met de gebruikelijke macht van een zieke. Zijn vrouw stond zo bereidwillig klaar met verkoelende doekjes en exquise wijnen en leerde zo toegewijd hoe

ze een naald een ader in moest laten glijden, dat ze een handleiding over de plichten van de echtgenote tot de laatste lettergreep uit haar hoofd geleerd leek te hebben. Garrett had tussen Cora en haar man echter nooit iets opgemerkt dat ook maar de schijn kon wekken van oprechte genegenheid. Soms vermoedde hij zelfs dat ze het stompje kaars gesnoten wenste te zien – zo nu en dan vreesde hij dat ze hem tijdens het klaarmaken van een injectiespuit even terzijde zou nemen om te zeggen: ‘Geef hem meer, gewoon *iets* meer.’ Wanneer ze zich vooroverboog om het verstervende heiligengelaat op het hoofdkussen een plichtmatige kus toe te dienen, dan deed ze dat heel behoedzaam, alsof hij nog elk moment overeind kon veren om haar gemeen in haar neus te knijpen. Er werden verpleegsters aangenomen om hem te wassen, te puren en de lakens fris te houden, maar die hielden het zelden een hele week vol. De laatste (een vrome Waalse) had ‘*Il est comme un diable!*’ gefluisterd toen ze Luke in de gang kruiste en toonde hem haar pols, hoewel daar niets aan te zien was. Alleen de naamloze hond – loyaal, schurftig, nooit ver van het bed – kende geen vrees voor de meester, of was in elk geval aan hem gewend geraakt.

Uiteindelijk had Luke ook de donkerharige, zwijgzame zoon van de Seabornes beter leren kennen, Francis. En daarmee de gouvernante van de jongen, Martha, die de gewoonte had om met haar arm om Cora’s middel te gaan staan, een bezitterig gebaar waar Garrett kriegel van werd. Routineonderzoek van de patiënt werd steeds sneller afgewerkt (wat viel er tenslotte nog aan te doen?) en vervolgens werd Luke meegetroond om een fossiele tand te bekijken die Cora per post ontvangen had, of om langdurig uitgehoord te worden over zijn ambities binnen de snel voortschrijdende hartchirurgie. Hij oefende hypnose op haar en legde uit hoe deze techniek in oorlogssituaties was gebruikt om bij acute amputaties de pijn te verzachten. Ze speelden een potje schaak, dat altijd eindigde met Cora’s gegriefde constatering dat haar tegenstander zijn troepen weer tegen de hare had

weten te keren. ‘Verliefd’ luidde de diagnose die Luke bij zichzelf stelde en voor deze aandoening zocht hij geen genezing.

Hij bleef zich altijd bewust van een bepaald soort energie, dat ergens in haar binnenste opgeslagen lag en op bevrijding wachtte; wanneer het laatste uur van Michael Seaborne geslagen zou hebben, verwachtte hij blauwe vonken van haar hakken over het plaveisel te zien spatten. Het einde kwam en Luke was aanwezig bij de laatste ademtocht, die moeizaam was en luid, alsof de patiënt op het laatste moment de hele ars moriendi terzijde had geschoven en slechts één moment langer in leven wilde blijven. Erna bleef Cora onveranderd, ze rouwde niet, maar toonde ook geen opluchting. Haar stem brak wel een keer, toen ze meldde dat de hond ook dood was aangetroffen, maar of ze op het punt stond om te lachen of te huilen bleef onduidelijk. Garrett maakte de doodsakte op en wat nog restte van Michael Seaborne werd overgebracht naar elders. Een bevattelijke reden om weer naar Foulis Street te gaan, had hij niet meer. Toch ontwaakte hij elke ochtend met slechts één doel voor ogen en bij het smeedijzeren toegangshek ontving men hem steevast als iemand die verwacht werd.

De trein stopte bij Embankment en de menigte voerde hem mee over het perron. Opeens voelde hij toch een soort rouw opkomen, al was dat niet om Seaborne noch om diens weduwe. Markeerde dit moment mogelijk zijn laatste ontmoeting met Cora? Zou hij voor het laatst een blik op haar werpen wanneer hij onder het gebeier van de doodsklokken steels over zijn schouder keek? ‘Hoe dan ook,’ sprak hij zichzelf toe, ‘kan ik niet ontbreken, want ik moet me er in elk geval hoogstpersoonlijk van vergewissen dat de deksel stevig op de kist wordt geschroefd.’ Achter de hekjes van de kaartjescontroleurs smolt het ijs op de trottoirs, het witte zonnetje zonk weg.

Gekleed voor de gelegenheid zat Cora Seaborne voor haar spiegel. Pareldruppels aan een gouden hangertje in elk oor, de gaat-

jes deden pijn, want die hadden opnieuw doorgeprikt moeten worden. ‘Wat tranen betreft,’ zei ze, ‘zal dit moeten volstaan.’ Haar gezicht was geblanket. Haar zwarte hoed stond haar niet, maar de sluier en de zwarte verenpluim voldeden aan de voorschriften van rouwbetoon. De geblindeerde knopen van haar zwarte manchetten sloten niet goed en tussen de zoom van haar mouw en haar handschoen zag je nog een strook witte huid. De halslijn had ze liever ook een tikkeltje hoger gezien, want deze onthulde op haar sleutelbeen een statig litteken, zo lang als haar duim en bijna even dik: een volmaakte replica van een van de zilveren blaadjes op de zilveren kandelaar naast de zilveren spiegel. Haar man had die in haar vlees gedrukt alsof hij zijn zegelring in een plak was duwde. Even overwoog ze het weg te schminken, maar ze was eraan gehecht geraakt, en ze wist ook dat ze er in bepaalde kringen afgunst mee opwekte, want daar werd het aangezien voor een tatoeage.

Ze wendde zich af van de spiegel en nam de kamer in zich op. Elke bezoeker zou even aarzelen op de drempel. Aan de ene kant het hoge, zachte bed en de damasten gordijnen van een gefortuineerde dame, aan de andere kant het vrijgezellenhol van een gedreven geleerde. De verre hoek hing vol botanische prenten, uit atlanten gescheurde kaarten en vellen papier waarop ze in haar grote zwarte kapitalen citaten had gekalkt (DROOMT NOOIT MET UW HAND AAN HET ROER! KEERT HET KOMPAS NIMMER DE RUG TOE!). Op de schoorsteenmantel was een dozijn ammonieten uitgestald op volgorde van grootte, daarboven inspecteerden Mary Anning en haar hond, gevangen in een verguld lijstje, bij Lyme Regis een afgebroken rotsblok. Was het nu allemaal van haar – dat tapijt, die stoelen, dit kristallen glas dat nog een beetje naar wijn rook? Ze nam aan van wel, en bij die gedachte trok een soort lichtheid haar ledematen in, alsof ze losgezongen zou kunnen raken van Newtons wetten en zichzelf zwevend in spreidstand tegen het plafond zou kunnen terugvinden. Een sensatie die ze decent onderdrukte, maar toch kon benoemen: geluk was

het niet, net niet, ook geen voldoening, eerder opluchting. Er was ook wel rouw, zeker, dat vooropgesteld, en daar was ze dankbaar voor, want hoezeer ze hem op het eind ook veracht had, hij had haar gevormd, op zijn minst ten dele – en welke vruchten had zelfhaat ooit gebaard?

‘Hij heeft me gemaakt tot wie ik ben, jazeker,’ zei ze, en herinneringen kringelden omhoog als rook van een net uitgeblazen kaars. Zeventien was ze, en ze woonde bij haar vader in een huis boven de stad, haar moeder was allang overleden (maar niet dan nadat ze haar dochter ferm had behoed voor een veroordeling tot louter les in Frans en handwerken). Haar vader, onzeker in het beheer van zijn bescheiden vermogen, door zijn pachters met enige spot gewaardeerd, keerde terug van een zakenreis met Michael Seaborne in zijn kielzog. Trots had hij zijn dochter voorgesteld – Cora, blootsvoets, met Latijn op haar tong – en de bezoeker had haar hand beetgepakt en bewonderd en haar vervolgens de les gelezen vanwege een gebroken nagel. Hij bleef maar komen, tot men rekende op zijn komst; hij bracht dunne boekjes voor haar mee en kleine, harde, nutteloze voorwerpen. Hij dreef de spot met haar, plantte zijn duim in de palm van haar hand en bleef die strelen, tot haar vlees beurs werd en haar hele bewustzijn zich samen leek te trekken op die plek. In zijn gezelschap leken de meertjes van Hampstead, de spreuwen bij zonsondergang, de afdrukken van gekloofde schapenhoefjes in de zachte modder, stuk voor stuk even saai en sloom. Ze begon zich ervoor te schamen, net als voor haar slobberige, slonzige kleding en haar ongevlochten haar.

Op een dag zei hij: ‘Wist je dat ze in Japan gebroken potten repareren met druppeltjes gesmolten goud? Dat zou wat zijn. Dat ik je mag stukmaken en je wonden ga helen met goud.’ Maar ze was net zeventien geworden, droeg haar jeugd als een harnas, voelde nooit het binnendringen van het lemmet: ze had erom gelachen, hij ook. Op haar negentiende verjaardag verwisselde ze het gezang van de vogeltjes voor een waaier van veren, krekels